

L'ecodisseny en el marc de la política de productes integrada (PPI)

Joan Rieradevall i Pons

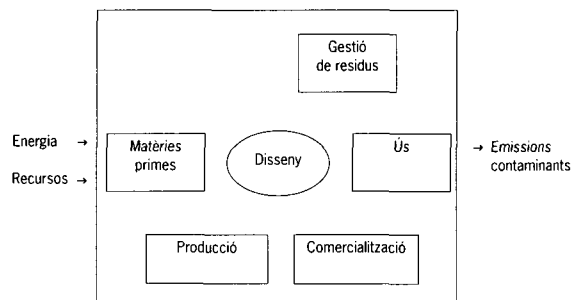
Doctor en Ciències Químiques i MBA, professor d'ecodisseny d'Elisava, centre adscrit a la UPF, i de projectes de medi ambient del departament d'Enginyeria Química de la UAB, ha publicat cinc llibres i més de cent articles en el camp del medi ambient.

Resum

L'augment constant del consum de productes a Europa està generant impactes ambientals globals procedents de les etapes del seu cicle de vida. És per aquest motiu que la UE vol afavorir els eco-productes, ja que s'ha detectat que les principals decisions dels efectes ambientals s'adopten en l'etapa de disseny. El document estratègic de la Comissió Europea per afavorir aquest canvi és *el llibre verd de la PPI*, que pretén promocionar l'ecodisseny, la compra verda i la internalització dels costos ambientals. La PPI permetrà una harmonització de les polítiques sobre millora ambiental de productes i ajudarà a posar en pràctica el concepte de desenvolupament sostenible.

L'augment constant del consum de productes a Europa està generant impactes ambientals globals en totes les etapes del seu cicle de vida causats per l'ús desmesurat de recursos materials i energètics i la generació d'emissions contaminants. Entenem com a cicle de vida d'un producte el conjunt d'etapes des del bressol a la tomba d'un producte, que comprèn l'extracció i el processament de les matèries primeres, el procés de producció, la seva comercialització, l'ús i la gestió final dels seus residus.

Cicle de vida del producte

Si tots els habitants del món gaudissin del mateix consum de productes que els europeus, necessitaríem dos planetes Terra, segons la petjada ecològica del consumidor mitjà. Aquesta dada posa en evidència l'insostenibilitat del model actual de consum. L'evolució cap a una societat més sostenible està vinculada als ecoproductes, que han de satisfer les nostres necessitats consumint menys recursos materials i energètics i generant menys emissions en totes les etapes del cicle de vida.

Per la seva producció i implantació generalitzada, cal que les empreses europees evolucionin des de les estratègies ambientals puntuals i locals centrades principalment en la millora de l'etapa final de procés (com el tractament o el reciclatge) a estratègies de tipus global, com l'ecodisseny. Aquest consisteix en accions orientades a la millora ambiental del producte en l'etapa inicial del disseny en la seva funció, la selecció de materials menys impactants, l'aplicació de tecnologies

netes en els processos productius, millores ambientals en el transport i en els envasos, en el seu ús i en la gestió final dels residus.

En el marc legal de la UE, no és fins a l'any 1997 que apareixen els primers documents comunitaris sobre la Política de Productes Integrada (PPI) que posen en evidència que, per poder assolir un desenvolupament més sostenible, cal donar més rellevància a totes les etapes del cicle de vida dels productes. Va ser finalment el 7 de febrer del 2001 quan es presentà el llibre verd sobre la PPI.

Què és el llibre verd sobre la Política de Productes Integrada (PPI)

A Europa, els productes, en superar un marc local de comercialització gràcies al lliure mercat, estan ocasionant un impacte ambiental global i regional. És per aquest motiu que la UE vol afavorir els ecoproductes, ja que s'ha detectat que les principals decisions dels efectes ambientals del cicle de vida dels productes s'adopten a l'etapa de disseny, i que una vegada produït i en el mercat hi ha poques accions de millora ambiental que es facin en el producte.

Per accelerar aquest procés de millora ambiental dels productes, la UE intenta, a través de la PPI, que les experiències en ecodisseny desenvolupades en els països més capdavanters siguin extensives a tots els països de la UE.

El llibre verd de la PPI és un document estratègic de la Comissió Europea que pretén reforçar i reorientar la política mediambiental relativa als productes per mitjà de la participació de tots els actors implicats, amb l'objectiu de reduir els efectes ambientals dels productes en el decurs de tot el seu cicle de vida, facilitant-ne alhora l'acceptació per part dels consumidors.

L'esforç de la PPI se centra en els apartats següents:

- la promoció de l'ecodisseny;
- la informació sobre els productes més respectuosos amb el medi ambient per afavorir la compra verda i el seu ús eficient;
- la internalització dels costos dels impactes ambientals globals en l'oferta, "qui contamina globalment, paga".

Antecedents d'aquesta nova estratègia són la directiva d'envasos i embalatges, en què la responsabilitat del productor d'envasos supera la fase de producció i

s'estén a la fase de gestió final dels residus dels envasos. Altres exemples en aquesta mateixa línia són les directives de vehicles fora d'ús i aparells elèctrics i electrònics.

Els sectors implicats en la millora ambiental del cicle de vida dels productes en el marc de la PPI

Segons la UE, per poder abordar mesures de suport a la producció d'ecoproductes és necessària la implicació de tots els sectors des d'altres administracions locals, universitats, dissenyadors, ambientòlegs, empreses, fins als consumidors finals.

L'objectiu prioritari de l'administració comunitària és facilitar el procés d'implantació de la PPI, més que intervenir a la manera tradicional amb un desplegament legal ambiental per mitjà de noves directives per a productes, com les ja desenvolupades per als sectors d'envasos i embalatges, automoció i electrònica.

El marc d'acció PPI se centra a acordar uns objectius generals de millora ambiental del producte per mitjà d'un diàleg previ i la incorporació de la visió de cicle del producte en documents legislatius actuals. En el cas que a mitjà termini no s'obtinguin progressos en la millora ambiental dels productes, la UE actuaria des del punt de vista legislatiu.

Les administracions locals i regionals facilitaran el desenvolupament del mercat d'ecoproductes de forma complementària a les accions de la Comissió Europea, per mitjà d'accions en la compra verda i en la informació ambiental als ciutadans sobre un consum més responsable. Cal esmentar que l'administració local i regional europea té un poder de compra superior al 12% del PIB europeu. Aquest valor ens indica que, si s'ambientalitza la compra, s'obligarà a les empreses a augmentar la producció i la comercialització de nous ecoproductes.

Les universitats que treballen en disseny i medi ambient tindran un paper important en aquesta estratègia. L'ecodisseny serà un element innovador dins dels programes LIFE i VI Programa d'Acció en matèria de medi ambient de la UE. Aquests programes brindaran una bona oportunitat perquè els departaments de medi ambient i disseny d'aquests centres, en cooperació amb les empreses, desenvolupin treballs de R+D i aportin solucions en el camp de la reducció del consum de recursos i energia i en la minimització de les emissions.

Un dels altres actors clau en aquest procés seran els consumidors que, gràcies a una més gran informació i transparència ambiental en els productes, podran triar-los amb criteris ambientals (durabilitat, qualitat...). Aquest canvi cap a una informació comprensible, pertinent i creïble, serà possible gràcies al desplegament de les ecoetiquetes (etiquetes de tipus I, II i III segons ISO) i una millora de les especificacions tècniques del fabricant o d'organismes consumidors de com reduir l'impacte ambiental en l'etapa d'ús.

Finalment cal esmentar que, sense la integració de les empreses en aquesta estratègia, gràcies a una nova visió ecològica dels productes sobre la base de la innovació i el creixement econòmic, aquesta política comunitària no seria possible. L'interès de les empreses pel disseny ecològic no es pot obviar des d'una perspectiva comercial (reducció de costos, millora de la imatge de marca, nous mercats gràcies a la compra verda per part de l'administració, anticipació a les mesures reglamentàries i gaudir de les noves ajudes en R+D en el camp de l'ecodisseny). En el nostre país seran les PIME les que tindran un paper important en aquest canvi cap als eco-productes, en poder accedir a més qualitat i més quantitat d'informació sobre els impactes i les accions ambientals de millora en components i productes.

Instruments i accions de millora ambiental dels productes

Per poder assolir aquesta nova estratègia, la UE recolzarà en un conjunt d'instruments i d'accions orientades a afavorir un augment gradual de la qualitat ambiental dels productes i serveis centrades en els apartats següents:

- Ecodisseny. Estimular les empreses i els dissenyadors.
- Demanda verda. Més informació al consumidor.
- Oferta. Preu més just en internalitzar els costos reals associats en els impactes ambientals del cicle de vida dels productes.

Els instruments de la UE per afavorir la implantació de la PPI són:

- Instruments econòmics per facilitar la comercialització dels eco-productes.
- Responsabilitat del fabricant sobre els impactes ambientals globals dels productes.

- Identificació ambiental dels eco-productes. Ecoetiquetes.
- Declaració mediambiental de les empreses.
- Contractes públics amb criteris ambientals.
- Informació ambiental sobre els productes.
- Directrius sobre ecodisseny.
- Normes sobre ecodisseny.
- Nova visió legislativa per facilitar el disseny d'eco-productes.
- Panells de productes. Tallers d'experts en temes demedi ambient i producte.
- Suport a la recerca, la gestió i la comptabilitat ambiental.

L'ecodisseny, element clau de la PPI

Els instruments de la PPI tenen associats un conjunt d'accions orientades cap al disseny, la compra i l'oferta. D'aquestes accions, les que de manera més directa afecten els dissenyadors són:

- Desenvolupar i divulgar eines ambientals fàcilment aplicables per avaluar els impactes generats durant el cicle de vida dels productes.
- Promocionar l'elaboració, la divulgació i l'aplicació de directrius de disseny ecològic.
- Donar suport a la realització de normes sobre disseny ecològic.
- Assegurar que la innovació d'eco-productes sigui una part fonamental dels programes comunitaris de recerca i desenvolupament.

Informació i eines ambientals per a dissenyadors

Perquè l'ecodisseny sigui una realitat, cal que els dissenyadors disposin d'eines d'informació objectiva i quantitativa sobre els impactes ambientals potencials associats al cicle de vida dels productes i components. Una altra qüestió és que sigui fàcil accedir a aquestes eines. Perquè això sigui possible, cal la creació de bases de dades ambientals sobre materials i processos consensuades i amb suport informàtic que, de forma ràpida, permetin examinar els impactes dels eco-productes. Son exemples en aquesta línia les Anàlisis del Cicle de Vida (ACV) simplificades i fàcils d'utilitzar per part dels dissenyadors i les empreses, els perfils ambientals dels components dels productes i components, les eines de

gestió ambiental dels fluxos d'informació sobre ACV i els indicadors ambientals.

Directrius de disseny ecològic

Segons la PPI, una manera de facilitar la integració en les empreses del concepte de cicle de vida són la disponibilitat d'unes directrius generals de disseny ecològic. La Comissió pretén impulsar-les ajudant a la seva elaboració, divulgació i aplicació. Les estratègies d'ecodisseny en aquestes directrius estaran orientades a:

- La millora del concepte del producte.
- La selecció de materials menys impactants.
- La reducció dels impactes en els processos productius.
- La disminució dels impactes ambientals associats al transport i als envasos.
- Les millores ambientals en les etapes d'ús del producte.
- La minimització de l'impacte en la gestió final dels residus del producte.

En integrar les estratègies de prevenció ambiental en el procés de disseny caldrà tenir present la complexitat i diversitat dels productes. La comissió vol fomentar la incorporació per part dels dissenyadors de conceptes com: disseny per a una producció neta, disseny per al reciclatge, disseny per afavorir l'ampliació de les funcions dels productes, durabilitat, senzillesa, disseny per a la reducció de materials perillosos, disseny per a l'ús de les energies renovables.

Normes d'ecodisseny

Actualment les normes europees per a productes, les certificacions, estaven orientades a confirmar que un producte és "adequat per a l'ús" i "la seguretat per a l'usuari". Una de les accions que vol promoure la UE és que el concepte de "qualitat ambiental" també estigui associat sistemàticament a les normes europees de productes.

Per facilitar aquesta normalització ambiental dels productes, la PPI esmenta que cal un desenvolupament de normes consensuades sobre els productes rellevants per a la protecció del medi ambient. L'experiència en normes, com la ISO 14.000, centrada en la gestió ambiental, ens indica que les empreses en general estan

disposades a integrar-les sempre que aquestes noves consideracions ambientals en el disseny i la fabricació dels productes no comprometin de manera substancial la seva posició competitiva.

Recerca i innovació en ecodisseny

La comissió s'està plantejant ajudar les empreses a incorporar aspectes ecològics en els seus plantejaments estratègics i en el disseny de productes per mitjà d'incentius. Aquesta visió s'integrarà en el nou VI programa marc de recerca. Un exemple d'aquest canvi és que el programa LIFE de la UE preveu el tema de la millora ambiental de productes com un dels seus objectius.

Accions com:

- Desenvolupar, harmonitzar i divulgar la metodologia de l'ACV, principalment en PIME.
- Determinar quina categoria de productes tenen un impacte ambiental important i realitzar-n ACV detallades.
- Conèixer les forces motrius de l'ecodisseny (canvis en el mercat, necessitats de la societat...).
- Recursos per a ecoproductes i xarxes d'ecodisseny.

Perspectives de futurs ecoproductes

Durant aquest any es produirà un debat sobre quins instruments i accions de les propostes del *Llibre Verd de la PPI* són més prioritàries a curt termini per facilitar l'ambientalització dels productes. Aquest debat es produirà tant en el marc intern de les institucions europees com externament en fòrums nacionals de consulta amb tots els sectors implicats.

Aquest debat permetrà definir la millor manera d'integrar la filosofia de la PPI, en primer lloc en la política mediambiental de la UE els instruments ja amb existents, i després com implantant-ne de nous.

La PPI ocasionarà un canvi radical en el món del disseny en potenciar l'ús sistemàtic del concepte de cicle de vida i l'anàlisi ambiental dels productes. Aquest canvi es produirà gràcies a la publicació de directrius d'ecodisseny, a la implantació d'un model de treball interdisciplinari dels dissenyadors amb altres actors implicats com ambientòlegs, enginyers, empresaris, administració i consumidors, i a la disponibilitat de recursos en la recerca d'ecodisseny.

Finalment, la PPI harmonitzarà les polítiques sobre millora ambiental de productes i la manera d'aplicar-les en tots els estats membres de la UE, que ajudaran a posar en pràctica el concepte de desenvolupament sostenible en els productes.

Bibliografia

- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS (2001). *Libro Verde sobre la Política de Productos Integrada*. Brussel·les: Comissió de les Comunitats Europees.
- EUROPEAN COMMISSION (1998). *Workshop on Integrated Product Policy*. Brussel·les: Comissió de les Comunitats Europees.
- VINYETS, J.; RIERADEVALL, J. (1999). *Ecodisseny i Ecoproductes*. Barcelona: Rubes.
- THE UNIVERSITY OF SHEFFIELD (2001). *EcoDesign for Profit Achieving Commercial Success. 1 International Conference*. Sheffield: The University of Sheffield.
- MASFERRER, E.; MILÀ, L.; RIERADEVALL, J.; SAMITIER, S. (2001). *Taller d'experts sobre la PPI*. Barcelona: Elisava, Associació Ciències Ambientals (ACCA) i Direcció General de Qualitat Ambiental de la Generalitat de Catalunya.